

онтології правової концепції Ф. М. Достоевського лежать православні етичні норми, замещаючі юридичні категорії. Вне лона православної культури право не отримує духовного оправдання.

Шинкаренко І.О.,
*доцент кафедри філософії та політології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РИЗИКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сьогодні висуває складні завдання перед суспільством в цілому і перед правоохоронними органами зокрема. Окреслені в законах України "Про міліцію", «Про службу безпеки України», "Про оперативно-розшукову діяльність" та ще понад 40 законодавчих актах завдання боротьби із злочинністю вимагають рішучого позбавлення від поглядів, що стали тривіальними, на питання підготовки співробітників органів внутрішніх справ в області інтелектуально-правової, службової підготовки. Це потребує приділяти більш уваги морально-психологічній підготовці [1-4].

Першочерговим є розробка методик підготовки співробітників органів внутрішніх справ, особливо тих підрозділів, виконання обов'язків яких пов'язане з підвищеним ступенем небезпеки, тобто професійним ризиком.

Згідно з законами України дії співробітників органів внутрішніх справ в стані необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання злочинця і стану професійного ризику не несуть за собою відповідальності за спричинення шкоди, якщо ці дії були пов'язані з виконанням оперативно-розшукових завдань [5].

У науці склалося стале визначення оперативного ризику, як дій оперативного працівника в екстремальних ситуаціях, званих "ситуаціями

професійного ризику" [6]. У цих випадках ефективність діяльності оперативного працівника залежить не тільки від об'єктивних факторів, але й суб'єктивного характеру (чинників, що формують особу оперативного працівника, його характер, волю тощо).

Здійснене нами дослідження та аналіз думок науковців, дозволяє визначити, що професійна діяльність працівників оперативних підрозділів умовно може бути поділена на такі складові:

- *міжособистісна комунікація* – опитування осіб, які становлять оперативний інтерес, свідків, потерпілих, обвинувачуваних, засуджених, бесіди з експертами, свідчення в суді, робота з конфіденційними та іншими інформаційними джерелами (така робота в середньому займає приблизно 40% робочого часу оперативного працівника);

- *оперативно-розшукові заходи* – обстеження приміщень, наведення довідок, опитування громадян, спостереження за об'єктами оперативної уваги, підготовка та проведення затримання підозрюваних осіб (займають близько 35% робочого часу). При цьому, в порядку виконання окремих доручень слідчих, у ході провадження кримінальних справ працівниками оперативних служб і підрозділів проводяться слідчі дії щодо здійснення допитів, обшуків, виїмок та ін.;

- *робота з документами* – ознайомлення з матеріалами дізнання, кримінальних, оперативно-розшукових справ, оформлення документів (займає орієнтовно 25 % робочого часу) [7].

У всіх видах робіт переважним компонентом є спілкування та його соціальноперцептивна регуляція. Означене не можливе без врахування психолого-комунікативних властивостей оперативного працівника.

На сьогодні в науковій галузі розробка вимог до особистості та психологічних основ діяльності оперативних працівників фактично розглядає юридична психологія та нова відокремлена галузь – оперативно-розшукова психологія.

Для того щоб визначити напрямки вдосконалення професійної підготовки працівників оперативних підрозділів необхідно визначити основні елементи їх діяльності. На думку науковців та практичних працівників, діяльність оперативного працівника міліції складається в основному із використання таких загальних психологічних методів, як опитування, спостереження та вивчення документів. Найбільша ймовірність стану оперативного ризику під час опитування та спостереження. Основною складовою діяльності оперативного працівника під час здійснення заходів з використанням означених заходів є спілкування з об'єктами оперативної уваги. Як і кожний вид діяльності, спілкування має свою специфічну психологічну структуру. Професійне спілкування оперативного працівника складається з таких обов'язкових елементів:

- **комунікативний** бік, який виявляється в процесі обміну інформацією між індивідами;
- **афективний** бік - прояв свого емоційного ставлення до переданої та отриманої інформації, проникнення в почуття співрозмовника;
- **перцептивний** бік, реалізований в процесі сприйняття оперативним працівником об'єкту оперативної уваги і встановлення на цій основі порозуміння.

Аналіз думок науковців дозволяє визначити, що основними складовими оперативно-розшукових заходів з використанням опитування та спостереження є:

- обмін інформацією між оперативним працівником та об'єктом оперативної уваги; оперативними працівниками між собою; між оперативними підрозділами і т. ін.;
- вироблення спільної стратегії між особистою взаємодією;
- сприйняття адекватно об'єктів оперативної уваги [8].

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності є ризик неадекватності формування оперативним працівником образу об'єкту оперативної уваги. При цьому відбувається не тільки сприйняття зовнішніх

фізичних особливостей, але й відображення його психологічних рис і станів. На відміну від загальної, у соціальній психології існує поняття «соціальної перцепції», що означає сприйняття соціальних об'єктів, інших людей, соціальних груп, великих соціальних спільнот. При цьому одним з найважливіших критеріїв сприйняття людьми один одного є оцінка з позицій загальноприйнятої моралі і норм правослухняної поведінки.

Специфіка оперативної роботи, окрім загальних вимог до психічного і фізичного здоров'я людини, пред'являє і ряд спеціальних вимог. По-перше, ефективність дій оперативного працівника в екстремальних умовах залежить перш за все від можливостей його організму в сенсі нормального забезпечення фізичних і психічних функцій (психічна і фізична надійність, готовність у будь-який час до дій в екстремальних умовах). По-друге, оперативний працівник повинен володіти здатністю переключення з одного вигляду діяльності на іншій, мати розвинене сприйняття, високий рівень професійних умінь і навиків. Назріла необхідність вивчення прикладних розділів психології з метою створення методики спеціального відбору для роботи в оперативних апаратах органів внутрішніх справ, методики навчання оперативних працівників діям в нестандартних і екстремальних умовах (тобто створення системи психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, розробки спеціальних тренінгів дій оперативних працівників в складних умовах, застосування тестування при підборі кадрів до оперативних підрозділів, створення різних тренажерів, що імітують екстремальні умови та ін.).

Ефективність дій оперативних працівників в екстремальних умовах і застосування тільки виправданого оперативного ризику можливо за умови розробки і впровадження в курс оперативно-розшукової діяльності програми спеціальної підготовки, що складається з комплексу оперативної психології, фізичної підготовки і тактики дій в екстремальних ситуаціях. На нашу думку, потрібно створення оперативно-розшукової ризикології, що повинна містити розділ по техніці безпеки дій співробітника органів внутрішніх справ в ситуаціях професійного ризику як способу досягнення мети в боротьбі із злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
2. Про Службу безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 27. – Ст. 383.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
4. Про розвідувальні органи України : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 19. – Ст. 94.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2003. – 1104 с.
6. Криволапчук В.О. Юридико-психологічні основи надійності персоналу кримінальної міліції: теорія та практика [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. докт. юрид. наук: 19.00.06 – юридична психологія / В.О. Криволапчук. – Одеса : ОДУВС, 2013. – 42 с.
7. Цільмак О.М. Психолого-правові засади професіогенезу компетентності фахівців кримінальної міліції [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. докт. юрид. наук: 19.00.06 – юридична психологія / О.М. Цільмак. – Одеса : ОДУВС, 2010. – 41 с.
8. Ліфарєва Н.В. Психологія особистості : Навч. пос. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 240 с.